אלון שסוע Quercus cerris נובט בחרמון

כתב: אבי שמידע

צילום: נוגן צברי וחנן יחיאלי

תצפית: 15.5.19 , 25.4.19

פרסום: 7.7.2020

אלון שסוע *Quercus cerris* הוא מין נדיר ביותר בחרמון הידוע בחרמון הישראלי רק מאתר אחד בלבד – הערוץ הלח בנחל ערער תחתון ברום 1350 מטר מעל פני הים. הגדרת המין והבדלתו מאלון הלבנון קשה ומצריכה בדיקה של ספלולי הפרי, אלה הכוסיות דמויות ספל בהן נתון הבלוט של האלון. והנה לאחר 50 שנה של "שחרור החרמון" מרעיה וכריתה הרסנית השתקמו עצי האלון השסוע אשר בערוץ הלח והם מניבים עתה מאות בלוטים הנושרים על הקרקע בעונת הסתיו. רובם נאכלים בתאווה על ידי חזירי הבר, אך אחדים מהם הצליחו להיטמן ולהתחבא בתוך נשר העלים אשר מתחת לעצים. והנה לאחר ארבעים וחמש שנה בהם אנו מסיירים בחרמון ומחפשים נבטים של בלוטים, עדות להתחדשות היער ההררי בחרמון מצאנו בסוף חודש אפריל 2019 ארבעה נבטי אלון שסוע מתחת לעצים בערוץ הלח. חזרנו בחודש מאי למקום והנבטים עדיין חיים ומלבלבים. זוהי עדות ראשונה לנביטה והתחדשות של האלון השסוע בחרמון, אינדיקציה עקיפה לכך שהרס היער בחרמון הוא בעיקר תוצאה של התערבות האדם ולא גורמי סביבה אחרים.

שלבי נביטה של אלון שסוע בערוץ הלח בחרמון ברום 1350 מטר, צילם נוגן צברי ©, 15.5.20.

ואיך נבדיל בין **אלון הלבנון** , המין השולט בחרמון לבין **אלון שסוע** הנדיר כל כך אצלנו ? בתמונה רואים ספלול של אלון שסוע משנה שעברה; בראש הספלול נמצא קשקשים ארוכים ודקיקים, זאת לעומת ספלול אלון הלבנון אשר קשקשיו העליונים קצרים מאוד. אלון שסוע שייך לקבוצת אלוניים צפוניים והוא המין השכיח ביותר ביניהם ביער ההררי של דרום תורכיה (לא בכדי הוא נקרא באנגלית גם Turkish Oak) ודרום אירופה. פרט

לתכונת הבלוט מיוחד לו קשקשי ניצן אמירי ארוכים ובולטים; אלה חופנים בעונת החורף המושלג את הניצן האמירי מפגעי הקור ונושרים עם הלבלוב והתארכות הגבעול. אלון הלבנון שייך לקבוצת "אלון התבור" להם אופייני בלוטים הגדולים ביותר בחגורה הממוזגת של אירואסיה וקשקשים מאונקלים גדולים. גם הספלול והבלוט של אלון שסוע גדולים ורחבים אך פחות מזה של אלון לבנון. נזכור כי לשני מינים אלה, פני עלה תחתונים בעלי שעירות מחוספסת בלתי נושרת – לעומת אלון תולע השכיח בחברת היער ההררי שלהם ולו שעירות הנושרת הנקל בצד התחתון של העלה.

מימין: עלים אופייניים של אלון שסוע אשר בחרמון אי אפשר להבדילם מעלים של אלון הלבנון !, צילם נוגן צברי ©
משמאל: בלוט ישן אופייני של אלון שסוע, אשר שרד בנשר העמוק מתחת לעצים מיבול הבלוטים של שנת 2018, צילם חנן יחיאלי ©

הבלוטים אשר נבטו מתחת לשני עצים גדולים של אלון שסוע, נטמנו מתחת לנשר הרב של עלי האלון. חפרנו כדי לגלות באיזה עומק טמונים הם ולצלם אותם; בתמונות רואים כי הם נובטים בתוך הסנטימטר העליון של הקרקע האדומה-צהובה המאפיינת את השקעים במדרון הצפוני ההררי של החרמון. קרקע זו מכילה יותר מ 90% חרסיות והיא שומרת על לחות גם בקיץ החרמוני היבש. חלק משמירת הלחות נובע מהצל הרב של העצים בחורשת הערוץ הלח.
על הקרקע האדומה-צהובה המצויה בישראל רק בחרמון – ראה במאמרו הקרוב של פנחס פיין בכתב-העת "כלנית".

שלבי נביטה של אלון שסוע בערוץ הלח בחרמון ברום 1350 מטר, צילם נוגן צברי ©, 15.5.20. מימין ספלול של אלון שסוע משנת 2018 ששרד בנשר מתחת ליער אלון שסוע.

אשר למציאת נבטי הבלוטים של **אלון שסוע** בחרמון חשיבות גדולה בשמירת טבע והבנת הדינמיקה ארוכת הטווח של היער בחרמון. משנת 1967 ועד סביבות שנת 2000 לא מצאנו בכלל נבטים של אלונים נשירים ביער ההררי בחרמון. אחרי שנת 2000 התחלנו למצוא באופן נדיר ביותר בלוטים של אלון תולע על גבי עצים אשר התפתחו יפה וגובהם עלה על חמישה מטר. בדומה לכך התחלנו למצוא לאחר שנת 2010 גם בלוטים של אלון הלבנון במעונות מוסתרים מרוח בעלי קרקע עמוקה ועשירה. והינה זו הפעם הראשונה שאנו מדווחים על נביטת אלון שסוע בחרמון; זוהי הנקודה הדרומית ביותר במזרח-התיכון בו גדל אלון שסוע ושמח לראות כי כתם יער צפוני זה מתחדש מבלוטים באופן טבעי.

עצי אלון שסוע גדולים ומתחתם גדלה בצל סתוונית בכירה הפורחת בחודש ספטמבר. בתמונה משמאל רואים שלושה "וחצי" עלי סתוונית בכירה ובמרכז פרי בשל. צלם חנן יחיאלי ©. את התמונה מימין צילם נ.צברי ©

עלים אופייניים בלבלוב של אלון שסוע; העלה של אלון שסוע בעל מפרצים יותר עמוקים מזה של א. הלבנון הגדל עימו בלבנון ודרום תורכיה, אולמכל מיני האלון מכליאים בניהם ועל כן בשטח שכיחים טיפוסי ביניים רבים (ידוע בספרות המדעית במושג – Hybrid swarm) אשר קשה להגדירם. צלם: חנן יחיאלי ©

==========

כל הזכויות שמורות "כלנית" ©

ציטוט: שמידע א 2020 אלון שסוע Quercus cerris נובט בחרמון. חדשות בוטניות, כתב-עת "כלנית" מספר 7.

אלון שסוע Quercus cerris נובט בחרמון

